

Arakonak-Hazerşah El Yapımı Seccadeler

NEBİ BUTASIM

Dr.Öğr.Üyesi, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı
butasimnebi@gmail.com | orcid.org/0000-0001-8204-176X

Geliş Tarihi / Received: 01.05.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 23.10.2019

Atıf/ Cite as

Butasim, Nebi. "Arakonak-Hazerşah El Yapımı Seccadeler". *Istem*, 17/34 (2019): 437-457.
<https://doi.org/10.31591/istem.559624>

Öz

Bu çalışmada, Bingöl Solhan ilçesine bağlı Arakonak beldesi ve Hazerşah Köyü dokumalarından el yapımı seccâdeler işlenecektir. Solhan bölgesi el sanatları açısından zengin bir ürün yelpazesine sahiptir. Yaptığımız saha araştırmaları sayesinde özellikle 20. yüzyılın başları ve ortalarından kalma el yapımı seccâdelerin varlığı tespit edilmiştir. Çalışma süresince elde ettiğimiz verilerden yola çıkarak Arakonak ve Hazerşah'ta el yapımı dokuma ürünlerinin geçmişi, yapılan işlemlerin süreçlerini ve kullanılan motiflerin anlam ve sembollerini ortaya çıkarmaya çalışacağız. Söz konusu bölgede daha önce de yaptığımız araştırmalardan elde ettiğimiz sonuçlara göre, bölgede dokuma kültürünün çok eskilere dayandığı saptanmıştır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren bu dokuma ürünlerini yapan kişilerden elde edilen verilerden anlaşıldığı kadarıyla, bölgedeki dokuma kültürü birkaç kuşaktır devam etmektedir. Bu sanatsal etkinliğin etkileşim ağı ve kültürel alt yapısı, yazılı veri eksikliğinden dolayı ortaya çıkarılması zor alanlardan birini oluşturmaktadır. Ancak yapılan motiflerin kültür dünyamızdaki diğer bölgelerle karşılaştırılmaları ve kullanılan bazı terimler bizleri daha niteliksel verilere götürmektedir. Bu nedenle çalışmanın saha ve tespit çalışmalarının yanında yakın kültürel bölgeler ile özellikle de Anadolu'da yapılan benzer sanat eserleri ile karşılaştırmaları; etkileşim, benzerliklerin ortaya konulması böylelikle bölgenin kültürel altyapısının kökenlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Günümüzde artık yapılmayan halı, seccade ve kilimlerin Anadolu insanının kültürünü ortaya koymasından dolayı kayıt altına alınması ve nitelikli bilimsel çalışmalara konu olması mutlaka gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmada bölgede tespit edilen 11 adet el dokuma seccadesi tanıtılacak ve bu seccadelerin motif, şekil benzerliklerinin etkileşimleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bingöl, Arakonak, dokuma, seccâde, motif.

Abstract

By Hand Artifact Prayer Rug in Arakonak-Hazersah

In this study, handmade prayer rugs from Arakonak town and Hazerşah village of Bingöl Solhan district will be covered. Solhan region has a rich range of handicrafts. The field researches that we conducted have identified the existence of handmade prayer rugs from the beginning and middle of the 20th century. Based on the data we have obtained during the study, we will try to reveal the history of hand-made artworks in Arakonak and Hazerşah, the processes of

the works and the meanings and symbols of the motifs used. According to the results obtained from the previous researches in the region in question, we found that the weaving culture in the region is very old. As seen from the data obtained from the people who made these weaving products since the middle of the 20th century, weaving culture in the region has been continuing for a few generations. The interaction network and cultural infrastructure of this artistic activity is one of the difficult areas to reveal due to lack of written data. However, the comparison of motifs with other regions in our cultural world and some of the terms used lead us to more qualitative data. Nowadays, carpet, prayer rugs and rugs, which are not made anymore, must be recorded and be subject to qualified scientific studies in terms of revealing the culture of Anatolian people. In this context, 11 hand-woven prayer rugs, which are determined in the region, will be introduced and the interactions of the motifs and similarities of these prayer rugs will be evaluated

Keywords: Bingöl, Arakonak, weaving, prayer rug, ornament.

Giriş

Bingöl ilinin tarihi ve kültürel birikimine yönelik yaptığımız araştırmalar sonucunda ilin unutulmaya yüz tutmuş el sanatları ürünlerinin varlığını tespit ettik. Bingöl ilinin birçok ilçe ve köyünde dokuma sanatının var olduğu az da olsa tespit edilen dokuma ürünleri göstermektedir. Günümüzde yapımı neredeyse tamamen terkedilmiş olan dokuma ürünleri, bazı köylerde hala kullanılmaya devam edilmektedir.

Tarihi kökenlerini henüz tespit edemediğimiz, Solhan ilçesi Arakonak beldesi ve Hazerşah köylerindeki dokuma kültürünün somut verileri, 19 ve 20. yüzyılda yapılmış birçok halı/halça, kilim, seccâde ve benzeri ürünler ile kendini göstermektedir.¹“Bölgede dokuma sanatının kökenleri ne kadar eskiye dayanıyordu” sorusuna arayacağımız yanıt şimdilik bilimsel veriler ile tespit edilemese de bu sanat dalının bölgede yaşayan insanlar tarafından çok eski zamanlardan beri yapıldığı ifade edilmektedir. Bölgede dokumanın varlığı 19. yüzyıla ait Bitlis vilayet salnamelerinde; halı, kilim, bez, şal ürünler ekseninde yapıldığı aktarılmaktadır.² Bu verilerden anlaşıldığı kadarıyla bölgede, en azından iki yüzyıldan beridir dokuma kültürünün varlığı bulunmaktadır.

İlin dokuma birikimi Anadolu ve çevresinde bulunan kültürler ile aynı süreçlere sahip olduğu düşünülürse Anadolu'nun özellikle seccâde özelinde dokuma tarihinin bölge için de geçerli olması gerekmektedir.

Seccâdelerin ilk olarak ne zaman kullanıldığı hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Anadolu'da seccâdelerin kullanımının kökenleri hakkında net bir bilgi olmasa da yapılan araştırmalar 11. yüzyıla kadar seccâdelerin varlığını kanıtlamaktadır. Örneğin 1048 yılına ait Turnacıbaşı Derviş Ağa'nın tereke listesinde, halı ve benzer döşemeler arasında Uşak seccâdeler, Hezarpare seccâdeler ve beyaz nakışlı çuha seccâdelerden bahsedilmektedir.³ Ancak burada sadece “Seccâde” isim olarak geçmekte ve nitelikleri hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

¹ Nebi Butasim, “Bingöl Arakonak Halçalarından Bazı Örnekler”, *Bingöl Araştırmaları Dergisi* 3/1(Aralık 2017): 89.

² Bitlis Vilayet Sâlnamesi, 1316/1898: 289.

³ Jovita Sakalauskaite Kurnaz, *Anadolu'da Seccâdenin Sosyolojik Değişim Süreci, Tasarım ve İşlev İlişkisi*,(Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014), 39.

Bazı kaynaklarda dokuma seccâdelerin ne zaman kullanıldığına dair kesin kanıt bulunmadığını ve bilinen en eski verinin 14. yüzyıla ait bir minyatürde bulunan seccâde resminde olduğunu iddia edilmektedir.⁴ Ancak yapılan araştırmalar neticesinde, somut veri olarak, Anadolu'ya ait seccâdelerin en erken 13. yüzyıla kadar indiğini göstermektedir. Konya grubu olarak tanımlanan bu seccâdeler Konya Müzesi'nde bulunmaktadır.⁵Daha sonraki yüzyıllarda yani 1490-1520 tarihleri arasında Venedik ve Kuzey İtalya resimlerinde, Bellini, Holbein, Pierro della Francesca gibi ressamın resimlerinde seccâdeler görülmektedir.⁶ 16. yüzyıla ait olduğu söylenen, Konya Alaeddin Keykubat Türbesi'nden getirilen ve Türk İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen seccâde 84x119 cm boyutlarındadır.⁷ 16. yüzyıldan sonra Anadolu'nun her tarafında dokuma seccâdeler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı döneminde Kula,⁸ Gördes,⁹ Konya,¹⁰Elâzığ,¹¹ Tunceli,¹² Mucur, Ağrı¹³Uşak,¹⁴ İstanbul, Ladik,¹⁵ Tokat¹⁶ gibi Anadolu'nun her bölgesinde el dokuma seccâdelere rastlamak mümkündür. Bu sanat dalı Osmanlı'dan sonra bu bölgelerin çoğunda yine devam etmiş ancak içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarından itibaren teknoloji ve çağdaş yaşamın gereklerine yenik düşmüştür. Bu bilgiler ışığında, Anadolu'da dokuma seccâdelerin somut olarak varlığı 11. yüzyıldan itibaren görülmekte ve bu dokuma kültürünün aralıksız olarak neredeyse günümüze kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.

1. Arakonak-Hazerşah Seccâdeleri

Bingöl-Solhan, Arakonak ve Hazerşah seccâdeleri, kullanım alanı açısından dini bir hüviyet teşkil ettiğinden genel şeması daha çok camilerdeki mihraplara benzemektedir. Camilerde mihraplar kible yönünü gösteren birim olarak bilindiğinden¹⁷ bölgede yapılan seccâdeler de mihraplara benzer şekilde yapılmıştır.

⁴ Mehmet Ali Eroğlu, "Antalya ve Cıvırı "Cicim Seccadeleri (Namazlağ)", *Akdeniz Sanat Dergisi* 6/ 12 (2013), 254.

⁵ Nebi Bozkurt; "Seccade", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*,(Ankara: TDV Yayınları, 2009), 36: 269.

⁶ Erol Kalender, "Anahtar Delikli Seccâdeler Üzerine İkonografik Bir Deneme", *ARIŞ* 1/2(1997) : 58.

⁷ M. Önder Çokay, "Seccade ve Saf Seccadelerdeki Bazı Motiflerin İkonografik Olarak Değerlendirilmesi", *İstem*, 1 5/ 9 (2007): 195; Deniz Kamberoğlu - M. Murat Bozcu, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları", (Sergi Koordinatörleri: Seracattin Şahin, Ahmet Güler) *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü*, (Ömür Matbaacılık: İstanbul), 59.

⁸ Bozcu, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları", 111.

⁹ Beyhan Karamağaralı, "Ejder ve Lotus Motifinin Halı Seccâdelerdeki İkonografisi", *ARIŞ* 1/ 4 (1998): 39.

¹⁰Abdullah Karaçağ, "Karapınar (Konya) Yöresi Göbekli Halıları", *ARIŞ*, 5/9 (2013): 73-74-75-76.

¹¹ İsmail Aytaç, "Elazığ Müzesindeki Osmanlı Dönemi Eşik ve Seccade Halıları", *ARIŞ*, 5/9, (2013):26,27.

¹² Naime Didem Öz-Elif Aksoy, "Zeyve Aşiret Dokumalarına Bir Örnek: Baskil Hacı Hasan Baba Türbesindeki Halı Seccade ve Yolluklar", *The Journal of Academic Social Science Studie* 69, (2018):199.

¹³ Hanife Yarmacı-Fatma Nur Başaran, "Ağrı İli Doğubayazıt İlçesi El Dokuması Halıların Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri", *Akdeniz Sanat Dergisi* 6/12, (2013): 161-165.

¹⁴Sakalauskaite Kurnaz, "Anadolu'da Seccadenin Sosyolojik Değişim Süreci", 39

¹⁵ Çiğdem Karaçay, "Ladik Seccade Halılarında Mihrap Özelliklerinin İncelenmesi" *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/55, (Ocak 2018): 108.

¹⁶Mustafa Yıldırım-Menşure Dumluca, "Tokat Mevlevihânesi'nde Bulunan Sivas Yöresi Halı Seccâdeleri", *İğdir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/9, (2017): 165.

¹⁷ Nebi Butasım, *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Osmanlı Dönemi Mihrapları, (1514-1915)*, (Dokto-

Klasik bir İslam mihrabında genel hat olarak, en dışta bordürler daha sonra hücre kısmı ve hücreyi kuşatan hücre kemeri bulunmaktadır. Mihrapların bordürleri ve hücreleri ile kemer köşelikleri genellikle geometrik, bitkisel, yazı süslemeleri ile dolguludur.¹⁸ Genel olarak Anadolu'da dokunan seccâdelerde de farklılıklar olsa da mihraplarda uygulanan kompozisyonlar görülmektedir. Beyhan Karamağaralı, mihraplarda bulunan süslemelerin kemerli seccâdelerde uygulandığını ve konuda motif birliği olduğunu belirtmektedir.¹⁹

Bingöl Arakonak ve Hazerşah seccâdelerinde en dışta ince bir bordür daha sonra geniş bir ana bordür sonra yine ince şerit halinde bir bordür görülmektedir. Bordürler ana zemini çepeçevre dört yönden kuşatmaktadır. Tıpkı mihraplarda olduğu gibi hücreyi simgeleyen birim, seccâdede ana zemini oluşturmakta ve genellikle bir motif ile dolgulanmaktadır. Ana zemin mihraptaki hücreye benzemekte ve bu zemin kademeli hücre kemeri ile sınırlanmaktadır. Mihraplarda yer alan hücre kemeri hücreyi sınırlarken seccâdede bulunan kademeli kemer motifi seccâdenin hangi tarafının kible yönüne konulması gerektiğini göstermektedir. Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi²⁰ bölgemizde de seccâdeler kullanılırken ayak kısmı ile kible kısmını gösteren yani başın secdeye konulduğu yerin mutlaka ayrı olması ve her namaz vaktinde aynı şekilde konulması gerektiğine dair yaygın bir inanış ve kanı vardır. Bu nedenle seccâdeyi dokuyan kişiler başın secdeye geleceği tarafı imgelemek için seccâdenin bu kısmını belirtmek durumunda kalmışlardır. Bingöl ilinde yapılan seccâdelerde hangi tarafın kible yönüne konulması gerektiği kemer ile belirginleştirilmiştir. Anadolu'nun bazı yörelerinde görülen çift yönlü mihrap kemeri²¹ Bingöl ilinde bu inanıştan dolayı yapılmamıştır.

Araconak beldesi ve Hazerşah Köyü'nde bulunan seccâdeler yörede yaşayan kadınlar tarafından dokunmuştur. Seccâdelerin genellikle 1940-1970 tarihleri aralığında dokunduğu, dokuyan kişiler tarafından ifade edilmektedir. Araştırmamıza konu olan seccâdeleri dokuyan kişilerin bir kısmı ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Seccâdeyi dokuyan kişilerden aldığımız bilgilere göre kullanılan malzemenin hazırlanması ve hazırlanan malzemenin işlenmesi uzun bir süreçten geçmektedir. Dokuma işini yapan kişiler genellikle bir seccâdenin yaklaşık bir yıl içinde yapıldığını ancak aktif olarak dokuma sürecinin yirmi ile kırk gün civarında olduğunu belirtmektedirler. Seccâdelerde kullanılan malzeme koyunyunünden elde edilmiştir. Bölgede bulunan koyunlardan elde edilen yünler eğrilerek ip haline getirilmiştir. Bu iplerin bir kısmı doğal renkleri ile kullanılmış olup farklı

→ →

ra Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2016), 8-29.

¹⁸ Ömür Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllara Ait Anadolu Mihrapları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000), 5-24.; Butasım, *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Osmanlı Dönemi Mihrapları*, 243.

¹⁹ Karamağaralı, "Ejder ve Lotus Motifinin Halı Seccâdelerdeki İkonografisi", 37.

²⁰ Karaçay, "Ladik Seccade Halılarında Mihrap Özelliklerinin İncelenmesi" 108.

²¹ Filiz Nurhan Ölmez-Sema Etikan, "Milas Seccadelerinin Geleneksel Renk, Motif ve Desen Özellikleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/48 (2017): 339.

renkler elde etmek için ise yörede bulunan bazı bitkilerden ve bitkilerin köklerinden faydalandığı ifade edilmektedir. Dokuma işini yapan kadınlar, renk oluşturmak için kullandıkları bitkilerin bir kısmının Türkçe isimlerini bilmediklerinden hangi bitkinin hangi rengi oluşturmada kullanıldığı tespit edilmemiştir. Örneğin Zazacada “Tolig” denilen bir bitki türü katran siyahını oluşturmada, kırmızıya yakın kahverengini ise ceviz kabuğundan elde ettiklerini belirtmişlerdir. Görüştüğümüz kişiler, 1950 ve 1970’li yıllarda köye gelen bir boyacıdan bahsetmektedirler. Bu boyacı getirdiği bazı maddelerle köyde bulunan iplikleri boyamıştır. Nereden geldiği ve kim olduğu hakkında bilgi bulunmayan bu kişinin isminin “Abdurrahman” olduğu köylüler tarafından ifade edilmektedir.

Seccâdeler yere kurulan tezgâhlar üzerinde yapılmaktadır. Seccâdelerde kullanılan motifler ve sembolik anlamları ile ilgili kimsenin pek bir bilgisi bulunmamaktadır. Genellikle kendilerinden önce bu dokuma usullerinin ve kullanılan motiflerin var olduğunu büyüklerinden bu şekilde gördüklerini ifade etmektedirler. Sadece bir motif üzerinde genel bir bilgi mevcuttur. Bu da Arakonak ve Hazerşah’ta yapılan halıların da (Halça) üzerinde bulunan geometrik bir şekildir. Daha çok bereket motifini anımsatan bu motifi dokuyan kişiler bunun bir insanı sembolize ettiğini belirtmektedirler.²² Aynı sembolü seccâdeler üzerinde de görmekteyiz.

Seccâdelerin yapım teknikleri yani düğümleri hakkında yapan kişilerin bilgileri bulunmamaktadır. Dokuma tezgâhları artık bulunmadığından bu düğüm şekillerini de görmek mümkün olmamıştır. Ancak bazı düğüm çeşitlerinin gör-sellerini yapan kişilere gösterdiğimizde, halı ve halı şeklinde yapılmış seccâdelerde “Gördes düğümü” kullanıldığını, Sine (İran) ve İspanyol düğüm çeşitlerinin de daha çok kilimlerde kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Araştırmamıza konu olan seccâdeler barındırdıkları motifler açısından iki grupta incelenebilmektedir. Birinci grup seccâdeler bordürden sonra ana ekseninde bir cami ve camiyi yukarıdan çevreleyen geometrik geçmelerin oluşturduğu bir düzene sahiptir. Bu grupta olan seccâdeler ikinci gruba göre daha ince dokunmuştur. İkinci grup seccâdeler ise yine bordürden sonra orta göbekte sembol yönü ağır basan bereket motifleri, çiçekler ve geometrik şekillerden oluşmaktadır. Her iki grup seccâdelerde ana motifi kible yönünde çevreleyen kademeli mihrap kemeri sınırlamaktadır. Birinci grup seccâdelerde ağır basan renk siyah ve beyazdır. Ancak ikinci grup seccâdelerde siyah, beyaz, kahverengi ve tonları, kırmızı, koyu yeşil, pembe gibi renkleri görmek mümkündür.

1.1. Seccâdeler

1.1.1. Arakonak 1. Seccâde

Hayriye Ünlü tarafından yapılan seccâde Arakonak beldesinde 1970 yılında yapılmıştır. Seccâde 125x55 cm boyutlarındadır. Koyunyünü ve boyacıdan elde edilen boyalar kullanılmıştır. Seccâdenin ana renkleri koyunyününün renklerinden oluşmaktadır. Kırmızısı kahverengi de ceviz kabuğundan elde edilmiştir.

²² Butasım, “Bingöl Arakonak Halçalarından Bazı Örnekler”, 90-91-92,96.

Bu seccâde en dışta ince bir bordür ile kuşatılmıştır. Bordürler dikey ekseninde siyah yatay ekseninde ise kahverengidir. Bu bordür kuşağından sonra daha geniş yaklaşık 10 cm boyutunda dikdörtgen şeklinde ana motifi çevreleyen bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürün zemini kirli beyaz renkte olup bordürün üzerinde dört yönden çevreler şeklinde baklava motifi yer almaktadır. Bu baklava motifleri koyu yeşil, kırmızı, sarı, siyah, beyaz renklerden oluşmaktadır. Beyaz renkte olan baklava motiflerin çevresi ince bir bordür şeklinde siyah renk iplikle çevrelenmiştir. Ana motif, tam ortada, dokuyan kişilerin “insan” olarak sembolize ettiği motiftir. Bu motif, koç boynuzu ve köşelerde baklava motiflerinin oluşturduğu, halı sanatında bereket motifini andıran bir motiftir. Bu motifin ortasında küçük bir bereket motifi yer almaktadır. Bereket motifinin içinde de küçük bir baklava şekli işlenmiştir. Ana motifi seccâdenin serilme yönüne göre kible kısmında kademeli bir mihrap kemeri çevrelemektedir. Mihrap kemeri en üstte ortada ok ucu şekli yapılmış köşelerde ise akrep motifi işlenmiştir.

Foto 1: Arakonak 1 Nolu Hayriye Ünlü'ye ait Seccade

1.1.2. Arakonak 2. Seccâde

Bu seccâde Hayriye Kurt'a ait olup 1970 yıllarında yapılmıştır. Seccâde 120x55 cm boyutlarında olup turuncu, beyaz, bordo, siyah, yeşil, kahverengi, kırmızı ve sarı renkleri kullanılmıştır. Siyah, beyaz ve kahverengi renklerini koyunününün kendi renkleridir. Dokuyan kişiden aldığımız bilgiye göre, kahverengi ceviz kabuğundan elde edilmiş, geriye kalan renkleri ise köye gelen “Abdurrahman” isimli boyacı tarafından sağlanmıştır.

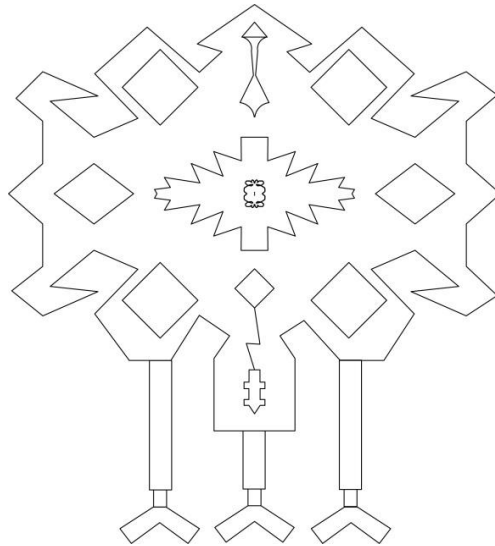
Seccâde dikdörtgen olup en dışta ince bir şerit halinde dört yandan seccâdeyi çevreleyen ince bir bordür ile kuşatılmıştır. Daha sonra 1. seccâde gibi 10 cm boyutunda bir bordür kuşağı yer almaktadır. Bu bordür kahverengi, kiremit kırmızısı ve koyu kırmızı renklerden oluşan bir zemine sahip olup bordür üzerinde farklı renklerden oluşan baklava motifi yer almaktadır. Bu bor-

dürden sonra yine dıştaki bordür gibi ince bir şerit halinde dikdörtgen bir bordür daha yer almaktadır. Bu bordür kahverengi olup iç kısmında boydan boya siyah iplikle hareketlilik kazandırılmıştır. Seccâdenin zemininde, yörede insanı sembolize ettiği söylenen motif bulunmaktadır. Bu motifin kible yönünde diğer motiflerden farklı olarak üç adet kandil motifi işlenmiştir. İnsan motifinin ortasında bereket motifi ve onun içinde de dikdörtgen bir şekil bulunmaktadır. Mihrap kemeri şekli zemin olarak katran siyahı ile yapılmış olup kemerin üst kısmında üç adet çiçek motifi yer almaktadır.

Foto 2: Arakonak 2 Nolu Hayriye Kurt'a ait Seccade

Çizim 1: Hayriye Kurt'a ait 2. Seccadenin Üzerindeki Motif

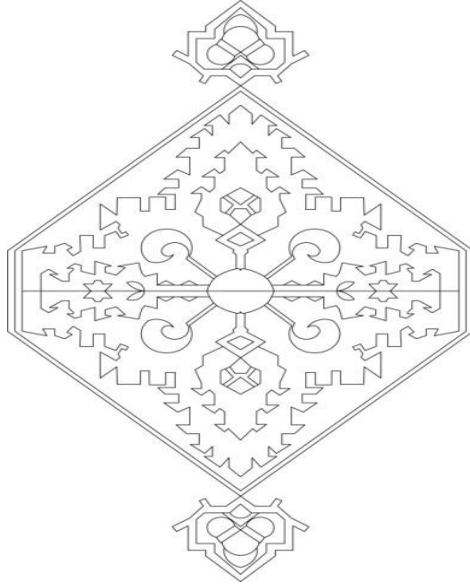
1.1.3. Arakonak 3. Seccâde

Bölgede bulunan en süslü ve en fazla renk barındıran seccadedir. Arakonak Beldesi'nde ve Zekiye Kurt tarafından 1970 yılında yapılmış olan seccadenin yapımı 20 gün sürmüştür. Mavi, pembe, kırmızı, yeşil, sarı, beyaz, siyah, mor, bordo renkler kullanılmış, renklerde koyunyününün renkleri ve boyacıdan elde edilen renkler kullanılmıştır. Seccade 130x55 cm boyutundadır. Seccadenin zemini kahverengidir. En dışta ince bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün içinde üçgenlerden oluşan sıralı bir şekil yer almaktadır. Daha sonra gelen bordür yaklaşık 10 cm olup bu bordürün içinde farklı renklerle yapılmış köşeli aynalı kutu motifleri yer almaktadır. Bu bordürden sonra dıştaki bordür gibi ince bir bordür yer almakta ve bu bordürün içinde dışarıdakinin aksine içe dönük zikzaklar halinde üçgen şekiller ile bir suyolu motifi oluşturulmuştur. Daha sonra asıl orta zemine geçilmektedir. Orta zemin kahverengi, pembe, siyah renklerden meydana gelmiş olup köşelikler koyu mavi renktedir. Ana zemin ile alınlık kısımlarını ayıran kademeli mihrap kemeri yer almaktadır. Mihrap kemeri şekli pembe ve beyaz renklerden yapılmıştır. Orta zeminde iki ucunda palmete benzeyen birer şekil ile sonlanmış altıgen bir şekil bulunmaktadır. Altıgen şeklin içinde bölgede sıkça kullanılan pıtrak veya bereket motifi denilen motif yer almaktadır. Pıtrak veya bereket motifinin ortasında dört yöne bakan birer şekil yer almakta ara eksenlerde ise turnagagasına benzeyen motifler işlenmiştir. Ana eksenlerdeki motifler kahverengi zemine sahip olup ortasında göz motifi işlenmiştir. Ara eksenlerdeki motifler ise mavi ve pembe renklere sahiptir. Altıgenin iki ucunda yer alan palmet motifinin içinde iri çiçek motifleri işlenmiştir.

Foto 3: Arakonak 3 Nolu Zekiye Kurt Seccadesi

Çizim 2: Arakonak 3 Zekiye Kurt'a ait olan Seccadedeki Göl/Göbek/Madolyon Motifi

1.1.4. Hazerşah 1. Seccâde

Günümüzde Hazerşah Camii'nde bulunan seccâdenin kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Seccâde 130x55 cm boyutlarında birinci grup seccâdelerdendir. Seccâdede hâkim renk siyah, kahverengi ve beyazdır. Seccâdedeki renkler koyunyününden elde edilen renklerdir. Seccâdenin saçakları beyaz ve kahverengiden yapılmıştır. Seccâdenin dört bir yanından üçer sıra bordür yer almaktadır. Bordürler kahverengi-beyaz kare şekillerle döşenmiş olup kareler birbirinden siyah renk ile ayrılmıştır. Bordürü kuşatan zemin siyah renk olup kible yönünü gösteren kemer kademelidir. Kademli olarak yapılan mihrap kemeri ortada kahverengi iki yanda ise siyah şeritle sınırlandırılmıştır. Mihrap kemeri sonda üç adet ok ucu ile nihayetlenmektedir. Ana zeminin ortasında bir cami motifi yapılmıştır. Camide dört adet minare olup minarelerin her birinde dörder adet şerefe bulunmaktadır. Caminin orta ekseninde kubbe şekli verilmiş karelerden oluşan bir şekil yer almaktadır. Bu kubbe şeklinin üzerinde yine üç sıra karelerden müteşekkil bir şekil yer almaktadır. Caminin üzerinde geometrik geçmelerden oluşturulmuş şekil bulunmaktadır. Bu şekillerin aşağı sarkan uçları küçük kandil şeklinde tasavvur edilmiştir. Mihrap kemeri şekli verilmiş kısmın iki yanındaki kemer alınlıkları denilen kısımlar ise beyaz zemine sahiptir.

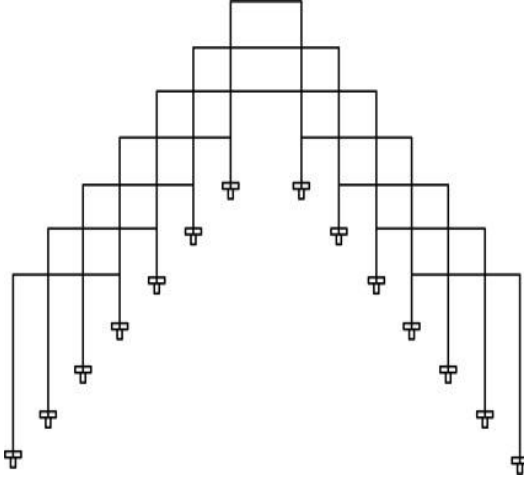
Foto 4: Hazerşah 1 Nolu Seccade

1.1.5. Hazerşah 2. Seccâde

Bu seccâde de birinci grup seccâdeler arasında yer almaktadır. Seccâde-nin 1970-80 yılları arasında yapıldığı belirtilmiştir. Seccâdeyi en dıştan siyah bir bordür kuşatmaktadır. Daha sonra zemini kahverengi-beyaz zikzaklı bir bordür kuşağı çevrelemektedir. Mihrap kemerli zemin siyah ve beyaz zemine sahip olup zeminin ortasında bir adet cami işlenmiştir. Cami motifinde bu kez altı adet minare yer almaktadır. Dıştan içe doğru ikişer minarelerde beşer adet şerefiye bulunmaktadır. İçte kubbeye dayanak teşkil eden minarelerde ise birer adet şerefe yer almaktadır. Caminin kubbesinin üzerinde küçük bir âlem şekli işlenmiş ve bir önceki seccâdede olduğu gibi kubbe üzerinde üçgen biten ve üç sıra karelerden oluşan bir motif yer almıştır. Caminin üzerinde geçmeli geometrik şekiller yer almaktadır. Bu geometrik şekillerin aşağı sarkan uçları küçük birer kandil şeklinde yapılmıştır. Camini saran kible kısmını gösteren kısım kademeli bir mihrap kemeri ile sonlandırılmıştır. Mihrap kemeri kahverengi olup üst kısmı üç adet ok ucu ile sonlanmaktadır. Kemerin köşelik kısımları ise beyazdır.

Foto 5: Hazerşah 2 Nolu Seccade

Çizim 3: Seccadelerde Bulunan kandil motifi

1.1.6. Hazerşah 3. Seccâde

Hazerşah Köyü'nde bulunan bu seccâde, 125x55 cm boyutlarında olup Hazerşah ve Arakonak halılarında (Halça) bulunan motif ve işlemler sahiptir. Seccâde 1955-60 yılları arasında yapılmış olup seccâdeyi en dışta ince bir bordür sınırlamaktadır. Daha sonra zemini beyaz olan ve yaklaşık 10 cm genişliğinde bir bordür yer almaktadır. Bu bordür içinde göz olarak tabir edilen şekiller işlenmiş olup göz motifinin içinde küçük çiçekler işlenmiştir. Daha sonra yine ince siyah şerit halinde bir bordür ana zemini sınırlamaktadır. Ana zemin açık kahverengi ve siyah renklerden oluşmaktadır. Ana zeminde yöre insanının "insan" olarak tabir ettiği şekil bulunmaktadır. Bu şeklin ortasında dört yana bakar şekilde yapılmış ortası göz motifle dolgulı ayna motifleri yer almaktadır. Çapraz köşelerde ise turnagagası şeklinde motifler bulunmaktadır. Bu şekli kıb-

le yönünde kademeli bir mihrap kemeri sınırlamaktadır. Mihrap kemeri beyaz, kahverengi ve pembe renklerle yapılmıştır. Diğer seccâdelerin aksine buradaki mihrap kemerinin üst kısmı farklı bir şekille sonlanmıştır. Tam olarak anlaşıl-mayan ve yapan kişiler tarafından da ifade edilemeyen bu şekiller köşelerde birer adet düğüm motifi ve ortada dikdörtgen şekillidir. Bu üç şekil birbirine düz bir çizgi ile bağlanmaktadır. Muhtemel sembolik anlatımı güçlü olan bu şeklin yapan kişiler tarafından da bilinmemesi nedeniyle açıklanması gereken şekiller arasında yerini almaktadır. Kemer köşelikleri siyah renktir.

Foto 6: Hazerşah 3 Nolu Seccade

1.1.7. Hazerşah 4. Seccâde

Hazerşah Köyü'ne ait olan bu seccâde cami motifli seccâdeler grubuna girmektedir. Siyah, beyaz ve kahverengi tonların ağırlıkta olduğu seccâdede kırmızı renk te kullanılmıştır. Seccâdenin dış bordürünü kare şekiller oluşturmaktadır. Kare şekiller ayak ve baş kısmında üç sıra halinde olup sağ ve sol kısımda ise dörder sıra halindedir. Daha sonra ana zemin başlamaktadır. Ana zeminde bulunan cami motifinde dört adet minare ve her bir minarede dörder adet şerefe yer almaktadır. Caminin beden duvarları üzerinde iki küçük kubbe bulunmaktadır. Bu kubbeler üzerinde de daha büyük bir kubbe formu verilmiş baklava şekillerinden oluşan iki sıralı bir kubbe yer almaktadır. Buranın da üzerinde üç sıra halinde oluşturulmuş üçgen bir sınırlama mevcuttur. Bu sınırlama şeklinin nurani bir ışık hüzmeleri olduğu varsayılmaktadır. Caminin üst kısmında diğer seccâdelerde olduğu gibi geometrik geçmeli şekil bulunmaktadır. Bu şeklin aşağı sarkan kısımlarında kandil şekli bulunmaktadır. Mihrap kemeri diğerleri gibi kademeli olup üst kısımda üç adet ok ucu şeklinde son bulmaktadır. Kemer siyah, kahverengi ve kırmızı renklerden oluşmaktadır. Kemer köşelikleri siyah renk orta kısım ise beyaz renktedir.

Foto 7: Hazerşah 4 Nolu Seccade

2.1.8. Hazerşah 5. Seccâde

Bu seccâdede Hazerşah Köyü'ne ait olup 1960-70 yılları arasında yapılmıştır. Yapımı yaklaşık 30 gün süren seccâdede beyaz, siyah, kahverengi ve koyu yeşil renkler kullanılmıştır. Seccadeyi dokuyanların anlattığına göre tüm renkler ya yünün doğal rengi ya da doğadan elde edilen renklerdir. Baş ve ayak kısımlarında üç sıra sağ ve sol kısımlarda ise dörder sıra halinde kare şekillerden oluşmuş bir bordür yer almaktadır. Ana zemin beyaz renkte olup ortada diğerleri gibi cami motifi yer almaktadır. Camide dörder adet minare bulunup minarelerde dörder adet şerefe yer almaktadır. Caminin ortasından yükselen sütun üçgen ile son bulmaktadır. Üçgenin hemen üzerine sarkan şekil âlem olarak tabir olunmaktadır. Orta kubbeyi yine diğer seccâdelerde olduğu gibi üç sıra baklava şekillerinden oluşan bir üçgen kapatmaktadır. Caminin üzerinde yine geometrik geçmelerle yapılmış bir motif kapatmakta ve bu motifin aşağı sarkan kısımlarında kandiller yer almaktadır. Mihrap kemeri kademeli olup siyah, koyu yeşil ve kahverengi renklerden oluşmaktadır. Kemerin üst kısmı üç adet ok ucu ile son bulmaktadır. Ok uçları da kahverengi ve koyu yeşil renklerle yapılmıştır. Kemer köşelikleri siyah renklerden yapılmıştır.

Foto 8: Hazerşah 5 Nolu Seccade

1.1.9. Hazerşah 6. Seccâde

Hazerşah Köyü'ne ait olan seccâde 130x55 cm boyutlarında olup 1950-60 yıllarında yapılmıştır. Seccâdede beyaz, kahverengi, siyah pembe renkler kullanılmıştır. Diğer seccâdeler göre daha fazla tahrip olmuş olan seccâdenin ayak ve baş kısımları yıpranmıştır. Seccâdenin en dış kısmında ince bir şerit halinde bordür bulunmaktadır. Bu bordürden sonra yaklaşık 10 cm genişliğinde bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün zemininde "göz" motifi yer almaktadır. Göz motiflerinin içinde pembe renkte çiçek şekli yer almaktadır. Üst köşe kısımlarda "kurtağzı" denilen birer motif de işlenmiştir. Üç sıra altında ise yine baklava motifi birer adet olmak üzere sağ ve solda işlenmiştir.

Seccâdenin ana zemini kahverengi ve siyah renkte olup zeminde işlenen motif "insan" motifidir. İnsan motifinin iç kısmında iki yönde ayna motifi ve köşelerde ise turnagagası yer almaktadır. Mihrap kemeri kademeli olup uç kısımda üç adet ok ucu ile sonlanmaktadır.

Foto 9: Hazerşah 6 Nolu Seccade

1.1.10. Arakonak 4. Seccâde

Arakonak beldesine ait olan bu seccâde 125x55 cm boyutlarında olup siyah, beyaz, kahverengi kırmızı renkler kullanılmıştır. Bu seccâdede de cami motifi yer almaktadır. Seccâdenin en dış kısmı baş ve ayak kısımlarında üçer sıra yanlarda dörder sıra halinde bir bordür içinde kare şekiller yer almaktadır. Caminin dört adet minaresi olup minarelerde dörder adet şerefe bulunmaktadır. Kubbenin üzerinde yine üçgen şekilde dizayn edilmiş eşkenar dörtgenlerden oluşan bir koruma yer almaktadır. Mihrap kemeri kademeli olup üst kısımda üç adet ok ucu şekli ile son bulmaktadır.

Foto 10: Arakonak 4 Nolu Seccade

1.1.11. Arakonak 5. Seccâde

Arakonak beldesine ait olan bu seccâde 130x55 cm boyutlarında olup 1950-55 tarihlerinde yapılmıştır. Seccâdede beyaz, kahverengi, koyu yeşil, siyah renkler kullanılmıştır. Tüm renkler ya koyunyününün renkleridir ya da doğadan elde edilmiştir. Seccâde dıştan dışa beyaz zeminli 10 cm boyutunda bir bordür ile kuşatılmıştır. Bu bordürün içinde suyolu motifi bulunup zikzaklar şeklinde giden suyolu şekillerinin arasında çiçek ve göz şekiller yer almaktadır. Ana zemin kahverengi olup "insan" motifi ve bu motifin içinde turnagagası ve ayna motifi ya da muska şekli yer almaktadır. Mihrap kemeri kademeli olup uç kısmında üç adet ok ucu ile son bulmaktadır. Kemer köşelikleri siyah renktedir.

Foto 11: Arakonak 5 Nolu Seccade

2. Arakonak-Hazerşah Seccâdelerinin Anadoludaki Seccâdeler ile Karşılaştırılması

Araconak ve Hazerşah seccâdelerinde kullanılan yöntem ve teknik Anadolu'nun her tarafında kullanılan ve Gördes düğümü denilen tekniktir.

İncelediğimiz seccâdelerde bulunan genel kompozisyon Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı dönemi yapılmış seccâdeler ile aynı kompozisyona sahiptir. Bazı motiflerin yorumlanması Anadolu'daki seccâdelerden farklılık arz etmektedir. Örneğin 16. yüzyıla ait olduğu belirtilen Konya Alaeddin Keykubat Türbesi'nden getirilen ve Türk İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen bir halı seccâdenin bordüründe üç sıra halinde dikdörtgen şeklinde oluşturulmuş şekiller mevcuttur.²³ Bu haliyle Arakonak-hazerşah seccâdelerinde bordür içinde bulunan sıra halindeki kare şekilleri anımsatmaktadır.

İkinci grup olarak tanımladığımız ve seccâdenin ortasında altıgen motif ve bu motifin iki ucunda palmete benzer şekillerle tamamlanmış kompozisyon Anadolu'nun birçok bölgesinde görülen genel şemadır.²⁴ Daha çok göl motifleri olarak tabir edilen bu motif; tepsi, madalyon, top, göbek ve sofralık gibi değişik isimlerle de adlandırılmıştır.²⁵ Konya Karapınar'da yapılmış ve 18. yüzyıla tarihlendirilen seccâde²⁶ altıgen motif içinde farklı geometrik düzenlemelere sahip

²³ Kamberoğlu-Bozcu, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları," 59.

²⁴ Adem Çelik, "Çankırı (Merkez) Yüzyet Araştırmalarında Tespit Edilen Düz Dokuma Yayılları", *ARİŞ*, 8, (2012):55, 56, 57.

²⁵ Öz - Aksoy, "Zeyve Aşiret Dokumalarına Bir Örnek", 199.

²⁶ Karaçağ, "Karapınar (Konya) Yöresi Göbekli Halıları", 73-74-75-76.

olması bakımından Arakonak ve Hazerşah seccâdelerindeki bu genel kompozisyona benzemektedir.

Zekiye Kurt'a ait olan seccâdede en dış ile en iç bordürlerde testere ağzı veya bıçkır olarak ifade edilen üçgenlerden oluşmuş motif, Kula'ya ait 17-18. yüzyıl seccâdede iç ve dış bordürde üçgenlerden oluşmuş şekilde benzerlik göstermektedir. Bu şekle Kula'da testere ağzı denilmektedir.²⁷Elazığ bölgesinde bulunan ve 19. yüzyıla tarihlendirilen bir seccâdede aynı üçgen motifler bıçkır olarak tanımlanılmaktadır.²⁸ Yine Zekiye Kurt'a ait olan bu seccâdenin zemininde bulunan ve altıgen bir şeklin iki tarafında palmet ile sonlanan motifin benzerlerini Anadolu'da görmek mümkündür. 17. yüzyıla tarihlendirilen ve Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camisinden Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne getirilen halı seccâdenin ortasında ve²⁹ Tunceli Pertek Ayazpınarı Köyü'nde bulunan bir seccâdede³⁰ bu motife yakın şekiller yer almaktadır.

İkinci grup seccâdelerde bulunan ve yöredeki halılarda da işlenen ve Anadolu'da birebir benzeri olmasa da, daha çok eli belinde ve koçboynuzu figürlerini anımsatan geometrik düzenlemeli simetrik bir motif vardır. Bu motife dokumayı yapan kadınlar "insan" benzetmesi yapmaktadırlar. Yöredeki halılarda bulunan bu motif seccâdelere de olduğu gibi aktarılmıştır.

Arakonak ve Hazerşah bölgelerinde bulunan seccâdelerde bulunan kemer motifi neredeyse İslam dünyasının her yerinde görülmekle birlikte en net benzerlik Anadolu'da Selçuklu, Osmanlı dönemi seccâdelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu motifin Anadolu'da motif birliğini oluşturduğu belirtilmektedir.³¹Selçuklu seccâdelerinde geometrik motiflere³² yer verilmesi ağırlık bastığı göz önüne alınırsa buradaki geometrik düzenlemeli kemer bu üslubun farklı bir varyantı olarak ortaya çıkması olarak yorumlanabilir. Anadolu seccâdelerinde kemerler; düz mihrap, basamaklı mihrap, kancalı mihrap, boğumlu mihrap, çift yönlü mihrap gibi farklı şekillerle yorumlanmıştır.³³ Seccâdelerde kullanılan kemerler bazen iki veya üç nişli şekilde de olabilmektedir. **(Foto 2)**

²⁷ Kamberoğlu - Bozcu, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları", 111.

²⁸ Aytaç, "Elazığ Müzesindeki Osmanlı Dönemi Eşik ve Seccade Halıları", 26,27.

²⁹ Kamberoğlu - Bozcu, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları", 63.

³⁰ Elif Aksoy- Latif Taraşlı, "Comparison of a Set of Savak Tribe Carpets to the Others Woven Around Anatolia in Composition", *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* 7/15,(2017): 176.

³¹ Karamağaralı, "Ejder ve Lotus Motifinin Halı Seccâdelerdeki İkonografisi", 37.

³² Eroğlu, "Antalya ve Cıvırı "Cicim Seccadeleri (Namazlağ)", 256

³³ Ölmez, Etikan, "Milas Seccadelerinin Geleneksel Renk, Motif ve Desen Özellikleri", 339.

Foto 12: Osmanlı Dönemi Bursa Seccade, *The Metropolitan Museum of Art, New York City, The James F. Ballard Collection, Gift of James F. Ballard, 1922 (22.100.51)*

<https://www.britannica.com/topic/prayer-rug/media/474169/35306>, Erişim: 12.12.2018

17. yüzyılda dokunmuş Konya'ya ait halı seccâdede kademeli/basamaklı mihrap kemeri işlenmiştir.³⁴Ladik'te dokunmuş bir seccâde 18. yüzyıla tarihlendirilir ve üç nişli üç kemerli motifi ihtiva etmektedir.³⁵ 18. yüzyılda Lâdik'te dokunmuş ve İstanbul Vakıf Eserleri Müzesi arşivinde bulunan Envanter no: 16-E19 ve 31-E56 ile kayıtlı iki seccâde kademeli mihrap kemeri motifi bulunur.³⁶Gördes³⁷ ve Sivas³⁸ yörelerinde dokunmuş seccâdelerde de kademeli mihrap motifi yer almaktadır. Otto E. Nelson tarafından fotoğraflanan ve New Jersey'de özel bir koleksiyonda bulunan 19. yüzyıl Kırşehir seccâdesinde kademeli mihrap,³⁹ yine New York'ta özel bir koleksiyonda yer alan Mucur seccâdesi 19. yüzyıldan kalma olup kademeli mihrap motifini içermektedir.⁴⁰ Mucur bölgesine ait olan ve Britannica Ansiklopedisi'nin halı arşivinde bulunan

³⁴ Kamberoğlu - Bozcu, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları", 39.

³⁵ Karaçay, "Lâdik Seccade Halılarında Mihrap Özelliklerinin İncelenmesi", 108,109.

³⁶ Karaçay, "Lâdik Seccade Halılarında Mihrap Özelliklerinin İncelenmesi", 112.

³⁷ Karamağaralı, "Ejder ve Lotus Motifinin Halı Seccâdelerdeki İkonografisi", 39.

³⁸ Yıldırım - Dumluca, "Tokat Mevlevihânesi'nde Bulunan Sivas Yöresi Halı Seccâdeleri", 165.

³⁹ Encyclopedia Britannica, "www.britannica.com", Erişim: 12 Aralık 2018, <https://www.britannica.com/topic/prayer-rug/images-videos/media/474169/6252>

⁴⁰ Encyclopedia Britannica, www.britannica.com.

seccâdede mihrap yer almaktadır.⁴¹ Aynı şekilde Samsun Camilerinden toplanan ve Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde Sergilenen el dokuma seccâdelerin bazılarında kademeli mihrap motifi görülmektedir.⁴² Bingöl'deki kemerli mihraplar da kademeli veya basamaklı kemer şeklinde tanımlanan kemer motiflerine sahiptir.

Foto 13: Mucur Seccadesi, 19. Yüzyıl, New York Özel Koleksiyon (Fotoğraf: Otto E. Nelson/ Encyclopædia Britannica, Inc) <https://www.britannica.com/topic/prayer-rug/media/474169/45043> Erişim: 12.12.2018

Birinci grup seccâdelerin genel kompozisyonu bordürlerden sonra zeminde cami ve caminin üzerinde kandil motifleri yer almaktadır. Bu tür cami figürlü seccâdeler ve kandil motifine benzer şekiller Konya Müzesi'nde 5727 envanter numarası ile kayıtlı 20. yüzyıla ait seccâdede görülmektedir.⁴³ Burada kereden sarkan kandil motifi bulunmakta bu haliyle Arakonak-Hazerşah seccâdelerindeki gibi ince ipliklerle motif yapılmıştır.Yine Doğubeyazıt'ta bulunan bazı seccâdelerin mihrap kısmı cami motifi ile oluşturulduğu bazılarında ise bordür olmadığı görülmektedir.⁴⁴Tarsus'da dokunan seccâdelerde cami minaresi şekli görülmektedir.⁴⁵

⁴¹ Encyclopedia Britannica, www.britannica.com.

⁴² Eyüp Nefes, v.dğr. "Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Samsun Camilerinden Derlenmiş Tarihi Halılar, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16/3, 2016, 101-102.

⁴³ Karaçay, "Lâdik Seccade Halılarında Mihrap Özelliklerinin İncelenmesi", 113,114.

⁴⁴ Yarmacı, Başaran, "Ağrı İli Doğubeyazıt İlçesi El Dokuması Halıların Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri", 170.

⁴⁵ Ela Taş, "Tarsus Yöresine Ait Zili Teknikli Yörük Seccadelerinden Örnekler", *Akdeniz Sanat Dergisi* →→

Genel kompozisyon, yapım tekniği, kullanılan renkler ve boyaların elde edilmesi süreçleri açısından Bingöl Arakonak ve Hazerşah seccâdeleri Selçuklu ve Osmanlı dönemi seccâdeleriyle aynı kültürel altyapıyı paylaşmaktadır.

Sonuç

Anadolu'da dokuma kültürüyle birlikte seccâde neredeyse her yerde dokunan bir dokuma ürünü olmuştur. 11. yüzyıldan itibaren görülen seccâdeler 20. Yüzyıla değin dokunmuş ve 20 yüzyılın son çeyreğinden itibaren el dokumaları terkedilmiştir.

Bölgede yaşayan insanlar bu seccâdelerde benzeri olan halılarda bulunan motif ve şekiller hakkında çok fazla bilgi sahibi değiller. Bu nedenle buradaki motif ve işlemlerin isimleri ve içerdikleri sembolleri ortaya çıkarmak şimdilik çok mümkün görünmemektedir. Ancak bölgede devam eden saha araştırmalarımız sonucunda benzer çalışmalar sonucunda veriler elde edildikçe bölgenin sembol gücü ve isimlendirme çalışmaları daha bilimsel bir temele oturacaktır. Şimdilik seccâdeler ve halılarda kullanılan motif ve işlemler hakkında bilgilerimiz çok sınırlıdır. En belirgin olan bilgilerimiz cami motifini ihtiva eden seccâdeler ve daha önce halılarda gördüğümüz ve "insanı" sembolize eden motif ile sınırlıdır. Anadolu'da işlenen halı ve seccâdelerde bulunan birçok motif ve şekil bu seccâdelerde işlenmiş olmasına rağmen bazılarının karşılığı literatür ve araştırmalarda bulunmamaktadır. Bu da isimlendirme ve değerlendirme süreçlerinde kısıtlı olunması sonucunu doğurmaktadır.

Bölgedeki seccâdelerde bulunan motifler; su yolu, insanı sembolize eden geometrik şekil, ayna, turnagagası, cami, kemer, kandil, ok ucu, marpuç, göz, bereket, baklava, kurtağzı, palmet, pıtrak, kare, dikdörtgen ve çiçek motifleridir.

Genel olarak kullanılan kompozisyon camilerde bulunan mihraplarla ile benzerlik göstermektedir. Seccâdenin namaz kılınan yer olarak kullanıldığı düşünülüğünde mihrap ile benzerliğinin doğal olduğu sonucuna varılacaktır. Çok kısıtlı bir süreçte ve kısıtlı imkânlarla yaptığımız araştırma Arakonak ve Hazerşah seccâdeleri ekseninde sürdüğü için Bingöl ilinin dokuma ve özelde seccâdeler hakkındaki bilgimiz maalesef kısıtlıdır. Bölgenin el sanatlarının ortaya çıkarılması çok daha geniş araştırmalar sonucunda yapılabilecek bir çalışmadır. Bundan dolayı ilin tarihi ve kültürü ile ilgilenen kurum ve kişilerin daha kapsamlı araştırmalara yönelmesi ve bu konuda yeni çalışmalar yapılması gerekmektedir. Aksi halde zaten çok az sayıda kalmış el ürünü seccâdeler gelecek kuşaklara aktarılamayacak ve ilin kültürel zenginliği kaybolacaktır.

Kaynaklar

- » Aksoy Elif-Taraşlı Latif. "Comparison of a Set of Savak Tribe Carpets to the Others Weaved Around Anatolia in Composition". *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* 7/5 (2017): 171-183
- » Aytaç, İsmail. "Elazığ Müzesindeki Osmanlı Dönemi Eşik ve Seccade Halıları", *ARİŞ* 5/9 (Mart 2013): 12-33.

→ →

3/6 (2014): 155,158.

- » Bakırer, Ömür. *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllara Ait Anadolu Mihrapları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- » Bozkurt' Nebi. "Seccade". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 36: 268-269. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- » Butasım, Nebi. "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Osmanlı Dönemi Mihrapları. (1514-1915)". Doktora Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2016.
- » Butasım, Nebi. "Bingöl Arakonak Halçalarından Bazı Örnekler", *Bingöl Araştırmaları Dergisi* 30/1 (Haziran 2017): 87-98.
- » Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü, *Bitlis Vilayet Sâlnamesi*, 1316/1898.
- » Çelik, Adem. "Çankırı (Merkez) Yüzey Araştırmalarında Tespit Edilen Düz Dokuma Yaygılar". *ARIŞ* 4/8 (2012): 52-91.
- » Çokay, M. Önder. "Seccade ve Saf Seccadelerdeki Bazı Motiflerin İkonografik Olarak Değerlendirilmesi". *İSTEM* 5/9 (2007): 189-210.
- » Eroğlu, Mehmet Ali. "Antalya ve Civarı Cicim Seccadeleri (Namazlağ)" *Akdeniz Sanat Dergisi* 6/12 (2013): 251-267.
- » Karaçağ, Abdullah. "Karapınar (Konya) Yöresi Göbekli Halıları", *ARIŞ* 5/9 (2011):72-87.
- » Karaçay, Çiğdem. Lâdik Seccade Halılarında Mihrap Özelliklerinin İncelenmesi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 55 (2018): 106-118.
- » Karamağaralı, Beyhan. "Ejder ve Lotus Motifinin Halı Seccâdelerdeki İkonografisi". *ARIŞ* 1/4 (Nisan 1998): 32-39.
- » Kamberoğlu, Deniz - Bozcu, M. Murat. "Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları". (Ömür Matbaacılık İstanbul). Trhsz.
- » Kalender, Erol. "Anahtar Delikli Seccâdeler Üzerine İkonografik Bir Deneme". *ARIŞ* 1/2 (1997): 58-62.
- » Nefes, Eyüp-Can, Yılmaz-Gün, Recep-Çelik, Bayram. "Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Samsun Camilerinden Derlenmiş Tarihi Halılar, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 16/3, 2016: 91-125.
- » Sakalauskaite Kurnaz, Jovita. "Anadolu'da Seccadenin Sosyolojik Değişim Süreci, Tasarım ve İşlev İlişkisi". Yüksek Lisans Tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014.
- » Ölmez, Filiz Nurhan - Etikan, Sema. "Milas Seccadelerinin Geleneksel Renk, Motif ve Desen Özellikleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/48 (2017): 338-344.
- » Öz, Naime Didem- Aksoy, Elif. "Zeyve Aşiret Dokumalarına Bir Örnek: Baskil Hacı Hasan Baba Türbesindeki Halı Seccade ve Yolluklar". *The Journal of Academic Social Science Studies* 69 (2018): 193-211.
- » Taş, Ela, "Tarsus Yöresine Ait Zili Teknikli Yörük Seccadelerinden Örnekler". *Akdeniz Sanat Dergisi* 3/6 (2014): 153-165.
- » Yarmacı, Hanife-Başaran, Fatma Nur. "Ağrı İli Doğubayazıt İlçesi El Dokuması Halıların Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri". *Akdeniz Sanat Dergisi* 6/12 (2013): 161-172.
- » Yıldırım, Mustafa-Dumluca, Menşure. "Tokat Mevlevihânesi'nde Bulunan Sivas Yöresi Halı Seccâdeleri". *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (Nisan 2017): 145-170.
- » Encyclopedia Britannica. "prayer-rug", Erişim: 12 Aralık 2018. <https://www.britannica.com>